

L'escriptor Pep Coll, de reconegut nom, té un llibre amb el títol de Totes les dones es diuen Maria . El contingut no té gran cosa a veure amb el fet de la festivitat o del antropònim en qüestió, però en canvi posa de manifest i subratlla la importància d'un nom de tanta ressonància tradicional com és el de Maria .

I és clar que totes les dones es diuen Maria , Totes, sense excepció, dins la nostra tradició. És a dir, per la condició de dones ja tenen a veure amb la mestressa per excel·lència. És més, moltes porten l'apel·latiu de manera directa o subsidiària, es diuen Maria solament (de vegades el nom es desfigura en Myriam, Mariola, Mariona) o Maria del Carme, Maria Rosa, Maria Mercè, Maria del Pilar, Maria del Mar, Maria Teresa, Maria Dolors. Tant se val si el nom popular és Carme, Rosa o Montserrat, és un escurçament : de fet porten Maria al davant.

I no únicament les dones. Tot i que no sovintegen tant, ens trobem amb noms masculins on figura com a segon component Maria; en els homes, doncs, Maria va en segon lloc : un Ricard Maria Carles, arquebisbe de Barcelona, un Joaquim Maria Puyal, presentador televisiu, un Joan Maria Pujals, director de l'Institut Ramon Llull, un Antoni Maria Margarit, lingüista de primera fila, i un sens nombre de Joseps Maria, a totes les cases, sense comptar el costum antiquíssim dels religiosos regulars -els monestirs estant consagrats majoritàriament a la Verge-, de col·locar cada monjo el nom de Maria darrere el que ha adoptat en religió: Romuald Maria, Cebrià Maria, Adalbert Maria...i el cognom després.

Maria equival a llum, és un nom de claror i de netedat. Ningú no protestarà pel fet que totes les dones, doncs, es diguin Maria.

Per ^{la} seva banda, un altre escriptor de les generacions parelles a la de Pep Coll, Vidal Vidal, (en aquests rodals i barris Vidal de l'Antina), va escriure un libre amb el títol de *Tots venim d'Arbeca*. El títol desmenteix tota singularitat respecte del fet que algú, anant pel món, pogués ésser interpellat de forma mofeta o burlesca establint una menysvàlua, poquesa o baixesa, pel fet de procedir d'Arbeca. Al cap i a la fi, la frase "vinc d'Arbeca" era pronunciada en origen amb orgull, i sospiten els cronistes arbequins que fins per al mateix duc de Cardona era una distinció pronunciar-la.

Recordo, i ve força al cas avui, que tan enrere com el 1968, ara fa trenta-cinc anys, jo vaig publicar un article en primera plana de la revista Tele-Estel, l'únic setmanari de caràcter general i en català de l'època –una excepció en aquell temps plenament franquista, 1968– amb el títol **Arbeca City**, on venia a dir que les frases més o menys frívoles, com la pregunta sobre si un venia d'aquest o aquell lloc, deixaven sense informar l'interlocutor sobre l'autèntica realitat del lloc en qüestió, i que en realitat d'una Arbeca antiga i antiquada s'havia passat a una població moderna i activa.

Diré més, i demanaré: qui no ve d'Arbeca, de Sant Llorenç dels Morunys, d'Alpicat, de Fullea, de Torelló, dels Omells, de Santa Maria de Palautordera? Qui, a Catalunya, esgarrapant en dues o tres generacions, no prové del camp? I, a més a més, avui ens mirem amb mal ull aquell o aquella que fa esforços per amagar aquest origen. Joestic orgullós de tenir la font primera de la família als petits pobles de Montblanquet i dels Omellons, família

escampada després per Sant Martí de Maldà i per Puiggròs, i tu ho estaràs de provenir de cal Jan de la Sisca de tal altre poble. Avui tenim a honor procedir de la ruralia, i encara més si trobem les arrels en família pobra. S'han acabat les vergonyes de ser de pagès o tenir-hi les arrels. Tothom és noble pel fet de ser persona, tothom ve d'Arbeca, perquè Arbeca, - i ara prenc el nom de la vila com a símbol - és per als arbequins el centre del món. I com que he afirmat que per al meu propòsit és el centre del món i avui m'hi trobo en comunió amb la seva gent, doncs estic parlant des del centre del món. Així com ningú no gosaria protestar pel fet que totes les dones es diuen Maria, tampoc poden oposar-se a considerar aquest racó punta de les Garrigues el centre del món.

Vet aquí com he lligat dos conceptes, Maria i Arbeca, en la celebració de la seva conjunció, la vigília del quinze d'agost, en la festivitat coneguda com l'Assumpció, dia que celebren l'onomàstica les Assumptes, Assumpcions, i Maries a seques. Felicitats!

Curiosa festa la de l'Assumpció. De fet, no és reconeguda del punt de vista dogmàtic per l'Església fins a 1950, per una Constitució del pontífex Pius XII. Abans d'això, la festa de l'Assumpció se celebrava per tradició, però no estava establerta com a dogma pel Vaticà. De manera que es donava per suposat que l'Assumpció existí, perquè la gent ho creia, amb una gran devoció, i els tractadistes dels temes marians ho consideraven una realitat i tot el poble ho celebrava des de molt antic, ajudats de les respectives parròquies i bisbats, però sense reconeixement documental, és a dir, amb papers de la Santa Seu. I què? L'Església se n'ha fet un tip d'acceptar denominacions, festes i pre-rituals establerts pel costum

4

ininterromput i la sincera devoció dels fidels. Potser ja està bé que no tot comenci en la jerarquia.

És possiblement el dia de categoria important del calendari festiu religiós que més ha trigat l'Església a establir com a dogma. Perquè en realitat, que la Verge va ser portada al cel, assumida cap al cel, assumpta, doncs, era creença popular documentada des dels inicis del cristianisme. Sant Gregori de Tours, al segle VI, parla de l'Elevació de la Mare de Déu, fet que es representa en tota la pintura medieval. S'havia començat a parlar no de la mort de la Verge, sinó de la dormició de la Verge, mena d'estat que el poble rebutjava de pensar que fos la mort, volia que fos un adormiment: era natural que qui havia donat vida a qui ressuscità no podia morir de forma humana, i anar a la corrupció de tota carn: calia que entrés en un son sobrenatural i un dia fos duta al cel, si voleu en ales dels àngels, ales més segures i tècnicament perfectes que les dels avions.

Malgrat que sembli ingenu aquest vol cel amunt de la Mare de Déu, era una explicació comprensible: calia que Maria es retrobés precisament allí, amb el seu fill ressuscitat. Els fonaments que els estudiosos teòlegs i mariòlegs van exposar foren dos: a) la maternitat de Maria b) la resurrecció de Crist.

I vet ací que el poble, pel seu compte, celebrava amb festes i actes populars i devots aquesta festa de l'Assumpció: al segle XIV trobem textos litúrgics, o sigui que es llegien al temple, al·lusius a l'Assumpció. I d'aquesta època data el més famós, el Misteri d'Elx, mena d'òpera litúrgica que se segueix celebrant en aquesta població i on es barregen elements populars amb els d'inspiració religiosa i conformació doctrinal.

L'església, a nivell popular i vilatà, també celebrava la festa, perquè havia esdevingut un patrimoni, i patrimoni de moltes parròquies, posades sota l'advocació de Maria.

Una advocació que és poc visible als textos sagrats, esdevé una font inesgotable de recursos perquè els pobles celebrin la seva festa major en aquella data, que és festiva des de fa segles. La gent es va posar d'acord a celebrar la Festa Major el dia de l'Assumpció, Santa Maria.

Acabo de dir que Maria és una advocació poc visible als textos sagrats, i és veritat, Maria en els evangelis apareix amb el nom especificat només unes quantes vegades: Mateu l'esmenta 4 cops, Lluc i Marc 2, i Joan altres quatre; Maria és referida comunament com "la seva mare", -de Jesús; i "la seva mare i les altres dones", formant part del conjunt de persones que envolten el Mestre, que és la figura indiscutible central dels evangelis. Fou després, en la tradició de l'Església, que Maria adquireix importància nominativa i és objecte d'interès, de primer quan la teologia determina la importància d'aquesta figura, -a l'església oriental la mariologia és abundantíssima-; segonament l'Església establerta li busca un culte reforçat, particularment després del Concili de Trento, per contrarestar els luterans i altres protestants, els quals se centren exclusivament en Jesús.

L'escampada popular del culte a Maria la fa figurar en infinitat de festes majors, a Catalunya 116 pobles,⁽¹⁾ a totes latituds, muntanya, mar, ruralia, ciutats i pobles xics, des d'un barri important de Barcelona, Gràcia, fins a un raconet muntanyenc. Cap sant ni figura religiosa fora de Maria presideix tantes Festes Majors. Com a

(1) *Calendari del Pàgès*
203 segons altres

curiositat diré que la segueix en quantitat Sant Jaume, que és Festa Major a ^{uns 50} pobles i viles i, més enrere, un sant dels més importants, sobretot al camp, que és Sant Miquel.

El fet que la festa se situés a l'estiu, però passat el centre del mateix, quan fins i tot a la muntanya més fresca ja s'han acabat les festes del batre, en feia una circumstància avinent, i servia també per celebrar la bona collita de cereal, o en cas desfavorable resar per un altre any.

Arbeca, en principi, podia haver triat altres advocacions que no fossin la Mare de Déu d'Agost. Per important que sigui l'Assumpció, del punt de vista dels temples dedicats, Sant Jaume ^{aquí} té més tradició, perquè dalt del castell hi havia l'església a ell dedicada, després passada al lloc parroquial d'avui; també Santa Llúcia tenia temple consagrat a la part alta; i encara una tercera església, la de Sant Joan, fora de la població, a la qual podem afegir la venerable i menuda de Sant Miquel de les Borgetes, aquell de ^{la pedra} ditxós sirà qui em girarà. ^{i l'ermite de Santa Caterina} Per sants no quedaven, i per destruccions tampoc: la nostra història és plena d'enderrocs, i de molts temples i castells en queden quatre pedres, si les queden.

És igual; tenim la Mare de Déu d'agost i ja en tenim prou.

Ens hem, fixat que només en català s'utilitza l'expressió composta Mare de Déu? En castellà -ja ho feia constar en Capri, l'humorista-, en un dels seus monòlegs-, dir *la Madre de Dios de Agosto*, faria riure. Els castellans diuen la Virgen, sempre, o Nuestra Señora. A tot estirar la Madre de Jesús o la Madre del Salvador.

Nosaltres diem Maria, la Mare de Déu, per al cas de la festivitat que ens ocupa: les altres festes marianes poden també dir-se la Verge: dels Dolors, del Carme, del Roser, de Montserrat.

Anem a Arbeca, doncs, i per diversos camins; m'agrada arribar-hi per qualsevol dels quatre punts cardinals, des de Mollerussa o Vilanova pel nord, des de la Vall del Corb per llevant, des de Juneda i Puiggròs via Tossal Gros, per ponent. I des de Les Borges o La Floresta per migjorn. Això ha depès del lloc de residència des d'on arrenco, que en una ^{ja} llarga vida ha esta variat: ^(arri) al més comunament hi entro ~~arri~~ per migjorn o llevant, i Arbeca m'apareix sobtadament, des de Belianes o des de la Floresta, estesa i vermellosa de totxos, alternats amb l'arrebossat i la pedra. Arbeca es troba a la frontera entre la tàpia i la caliça, més a l'est i al sud encara pedregen, més al nord i ponent fanguen. Feia notar en un llibre meu de fa trenta anys com havia estat d'important el treball del fang en la construcció dels nostres habitatges i espais auxiliars, des de la tàpia del corral a la paret de la casa.

Fang i pedra que fa uns quaranta anys encara convivia a la vila. Veureu, amb les motos i ciclomotors que eren el nostre habitual vehicle, si arribàvem a ensopegar pluges o boirades intenses ens havíem d'aturar per força al mig de la població, descavalcar i empènyer, perquè la roda se'ns havia clavada fins a mig radi; sempre hi havia algun arbequí caritatiu i forçut ^{que sortia del Bar Catalunya} que ens ajudava. Mentrestant, les cases i els casalots, i les places i els porxos s'aixecaven en carreus de bellíssima, perfecta pedra. Els joves això del fang ja no ho han vist

Quan hom sap que aquella o aquesta població havia tingut castell i avui en queden poques pedres, o tot ell s'ha transformat, ens dol una mica. Sabem que són els signes del temps, però no pot deixar de fer-nos una punxadeta desagradable. La noblesa, vista a distància, amb ben poques excepcions, se'n va riure dels castells; quan van poder anar a viure a la Cort de Madrid van vendre's els castells a d'altres nobles que ja no els conservarien igual, sinó que al capdavall anirien a parar a burgesos comerciants o traficants de pedra, o van quedar abandonats i a mercè del camperol que es feia un marge ^{amb els carreus més treballats} o una cabana de volta de les que ha estudiat l'amic Fèlix Martin. Mentrestant aquell castell que conten que tenia tantes finestres com dies l'any, que entre els segles XVI i XVII assolí el màxim esplendor, decauria després de la guerra dels Segadors, en passar a mans dels Medinaceli, que semblaven uns recollidors de castells i senyories a Catalunya i encara que ^{figura com a} ~~era~~ fortalesa a primeries del segle XIX, fou venut en subhasta el 1851. Quan ^{jo} passava per la carretera de Belianes en temps anteriors a l'asfalt sentia que la matxaca del pis era provinent del castell. Vull dir que els Cardona de la baronia no tenien cap afinitat amb el poble; una vegada l'any m'imagino que assistien a una festa d'aquí, saludaven amb la mà i acceptaven el got d'aigua d'homenatge; ara, els censos els feien passar a recaptar de manera implacable. I quan van haver de girar l'esquena a Arbeca, doncs passihobé. La noblesa només es justificava, moralment, pel mecenatge i l'exemple: fent seveis, i si convenia favor, al poble, i donant tothora mostres de conducta exemplar.

Un exemple de noblesa autèntica hauria estat la donació del castell a la vila, però en general la noblesa no desitjava donar, sinó percebre. I això que Arbeca durant l'Edat Mitjana havia estat la

població més gran de les Garrigues- ; a propòsit , del fogatge de 1553, que és el primer recompte de poblament al país fet amb exactitud i recorrent la terra, resulta que Arbeca tenia 153 focs – llars- mentre que les Borges només 113, pel cap baix 760 hab. Contra 560 . Dels 153 focs, nou de les cases eren habitades o compartides per capellans i 144 per laics. O sigui que als arbequins per cada ~~cas~~^{80/90} persones els tocava un sacerdot. Devien anar al cel de dret, semblaria . Al fogatge de l'any esmentat de 1553 hi figuren els noms complets dels veïns de la vila , dels quals cognoms pocs queden avui, per exemple de persones que es diuen Sans només n'hi ha dues, en aquell segle XVI . Al segle XVIII es va fer un cens, un recompte d'habitants per a Tota Espanya, ordenat i supervisat pel comte de Floridablanca, ministre reial: el cens ja es fa per persones, no per llars, i a Arbeca el 1787 hi ha 1128 habitants, molts de joves, de 7 a 16 anys; 237 xics , 200 xiques i entre aquests uns de casats i un vidu ; De persones de més de cinquanta anys només se'n compten dues. Els sacerdots havien minvat en dos, ara eren set, dels quals cinc beneficiats , situació indicativa de l'existència de famílies benestants, que es corresponia amb un moviment positiu de bona part de l'economia a finals del segle XVIII. Unes dades curioses ens diuen que hi havia 83 jornalers i 38 artesans, contra tres comerciants i un músic. En fi, les successives planes d'Internet sobre Arbeca aniran donant més i més dades d'història.

Com a tot arreu, a Arbeca les denominacions de les partides del terme, segons un breu estudi de Jordi Satorra, tenien origen en noms de persona, -Sanaüja, la important família amb interessos i sovint plets a Lleida; Les Borges i La Floresta-, noms geogràfics; .o bé del relleu – Tossal Gros; la Història – Borgetes- o característiques del terreny -Guixera. Per als que ens agraden els

10

noms populars trobem goig en les denominacions de carrers o d'indrets propis de la població : carrer del Pou, carrer de l'Hospital, de la Bassa, del Molí Vell. Els pobles haurien de conservar aquests noms antics, que indiquen localitzacions, operacions, establiments o costums : a Camporrells, a la Franja hi ha el carrer de la Frigola (fari gola) i a Golmés el carrer de la Cendra, a molts pobles el carrer del Castell o del Rosari o de les Piques, del Forn... A banda aquests carrers , com a noms de persona seria interessant que es dediquessin carrers a personatges importants nascuts allí o molt benefactors : a Agramunt, per exemple, hi ha un carrer de Domingo Cardenal , l'enginyer realitzador del Canal d'Urgell, que va voler ser enterrat a Agramunt.

La Festa Major porta aquest nom de manera única : l'adjectiu "major" és poc emprat en català, indica quelcom més important que per exemple "gran" .Encara que podem dir un "gran home" i podem dir "grans rebaixes", Major queda reservat a coses molt i molt honorables.

Una " gran festa", indicarà alguna cosa que surt del corrent, però "major" vol dir únic en categoria, allò més important . Mallorca ve de Majorca , la més alta en importància de les Illes, i la basílica Santa Maria la Major, a Roma assenyala amb el nom la seva dignitat, i no només la seva extraordinària capacitat.

Així tenim tres denominacions repetides arreu del país : Carrer Major, Missa Major, Festa Major .És a dir, allò que és més important. Les altres festes seran l'aplec de l'ermita, la fira de, el mercat de...però de Festa Major només n'hi ha una. Ho era tan d'important als seu temps àlgid, que les dones havien d'estrenar vestit i les planxes anaven estampat amunt piqué avall ,ara el xal,

ara la gira de la faldilla, calia fer goig, perquè l'envelat era el segon centre del món. No cal dir que les il·lusions respecte de les possibles relacions més o menys galants eren alimentades mesos abans de la festa, i com que una de les característiques més destacades n'era la concentració de forasters, era entre aquests ramats que les mirades volaven més o menys dissimuladament. Cal insistir en aquestes fets perquè realment la nostra civilització no havia sortit del ruralisme i la gent no viatjava: era infreqüent que la dona, ni soltera ni casada viatgés i per tant la meta del matrimoni, que a diferència d'avui era la meta per excel·lència, podia tenir els seus inicis en la coneixença que persones de diferent gènere fessin en trobar-se a la Festa Major. La família de la noia s'estimava més que si el xicot en oferta era de fora no fos de gaire lluny, que la xarxa investigadora ho tingués fàcil a l'hora d'avaluar les virtuts morals i la caixa del possible futur.

Tinguem en compte, però, que arribats a les operacions de tracte matrimonial aquestes no sempre tenien lloc a la Festa Major, sinó en una fira: és curiosa la coincidència de propòsit comercial entre casori i fira: és a dir, ens trobem amb quelcom que és ~~una~~ *una operació de compra-venda*, ras i curt.

Em van contar, i ho vaig reproduir en un llibre meu de viatges, un cas d'aclaparadora autoritat paterna respecte del fill: perquè si bé és veritat que una noia era aconsellada per pares, ties, avis i capellans a propòsit del bon partit que tal xicot era, també els nois eren de vegades subjectes a una pressió inexcusable. La cosa va passar a l'alta muntanya:

- Pare, com us ha anat a la fira?
- He comprat...t'he trobat dona.
- Qui è, pare?

- No n'has de fotre re, ja la coneixeràs.
- Com vós vulgueu, pare.

Em temo que la darrera frase avui ja no s'estila. Jo posava l'exemple per allò de la fira.

Les fires complementaven la Festa Major . La d'Arbeca ha tingut fama a més de la qüestió del bestiar per l'excel·lència dels elements alimentaris pels quals ^{atreia} ~~tenia fama~~. A la revista **Segarra**, de Maldà, el deu de desembre de 1926, un anònim que firmava Un Firaire, escrivia:

Amb les cançons i les corrandes passa que sempre hi ha una alternança: els esmorzars de l'antiga Fira de Santa Caterina i els dinars de Festa Major eren la mostra d'una autèntica abundància. El contrast amb la corranda Arbeca la seca , on la gent es moria de fam és inexplicable. En tot cas ens quedem amb la certesa que de tot hi havia però que els temps d'abans eren temps de pena i de passar-ho prim. Amb mots poètics ens ho conta el Francesc Pané, l'altre gran escriptor de la vila, al llibre cent per cent arbequí *Tendres van ser els dies*.

Tot formava part de la destravada festassa. Una endiumenjada vila, unes alegres cares, i uns cansats peus.

13

Sobtadament, apareixien les Majorales del Roser – Preserveu, Verge Maria els confreres del Roser- amb el pandero i l'esperit recaptatori :

**Festa Major d'alegria –
que avui se fa en aquest lloc,
festa major d'alegria,
la Mare de Déu d'Agost;
la Mare de Déu d'Agost –
tots l'havem de celebrar, -
perquè és la nostra Patrona –
i a tots mos ajudarà.**

A finals dels anys seixanta el grup musical

“La Trinca” va treure un famós disc amb el títol *Festa Major*. Allí s'hi feia el retrat satíric i alhora afectuós d'una Festa Major clàssica, tradicional, amb tots els tòpics: gegants, nans, autoritats, ofici, ballarugues, sardanes, envelats, dinar monstuós, cansament, cop de vent final...

No era perquè sí que la Trinca va fer aquell disc en aquells moments. Hi havia perill que es perdessin les tradicions, de les quals ens començàvem a riure: calia, sí, veure-les amb el punt de comicitat que es mereixien, però també, com deia abans, amb aquell afecte amb què ens mirem coses molt nostres que hem heretat. Encara que no ho semblés, el disc ens introduïa en la moda de les retroaccions, aquest tornar a posar en primer pla el cuplet, l'havanera, els mobles modernistes i els anys de la primera trentena del segle^{XX} I, al mateix temps, el disc ens retornava a una catalanitat de primer pla, senzilla i viscuda. Una Festa Major, dita així, només pot ser a Catalunya: a d'altres indrets

La nostra novel·la universal, *La Plaça del Diamant*, comença amb la Festa Major de Gràcia, una de les de més contingut de tots els barris de Barcelona, potser perquè Gràcia és encara una vila en ella mateixa, i no un simple grup de carrers dins l'espessa, enorme ciutat;

La festa major és una concentració. Al contrari d'una fira, que és dispersa, amb molta exhibició parcial, la Festa Major és com un calder on hi fessin cap tots els ingredients del joc i de l'alegria, en un espai reduït: tot i que avui es tendeix a ocupar espais grans, hi ha alguns dels actes de la Festa Major que demanen la plaça central del poble, al peu o vora l'Ajuntament, ~~com a les mateixes Borges, a Vall, a Via, a Lleida, a Vilfranca, a tants i tants de llocs.~~ És el record dels temps que tots els veïns cabien a la plaça,

~~Ham parlat de concentració.~~ La Festa Major, tradicionalment, ha concentrat també la família: aquest costum, que s'havia relativament abaltit, reviu avui dia, i, almenys per una diada, els parents i algun amic pròxim són entorn de la taula, en el dinar de Festa Major. Un dinar que cada comarca fa a la seva manera, però que manté moltes essències del temps d'abans i, sobretot, del conjunt de la nostra societat. Segons Josep Pla un país pobre ~~i estèril~~, com fou tradicionalment el nostre (no us creguéssiu pas això que diuen que Catalunya és un país ric: és un país que pràcticament només té l'acumulació del treball dels seus habitants, que hi han deixat els ossos), *Treballa amb el que té*

~~se celebra també el Dia del Pare, dia de l'Àbre, dia dels Drets Humans, Dia dels Enamorats. Molt sovint han estat fills de la voracitat de la xarxa comercial. La Festa Major, en canvi,~~
és el testimoni d'una cèl·lula viva de la humanitat, l'aturada a la vora del camí, tal vegada en el record d'algú que fa ben poc ens ha deixat i que fou qui ens ensenyà a viure la festa.

Uns dels aspectes que ha minvat en color, que s'ha destenyit, és el corresponent a la fusió del poble amb el cerimonial religiós. Avui dia trobem a faltar-hi litúrgia, aquell desplegament que ~~subratllava~~ la festa des de l'angle parroquial. ~~Es~~ es podien retrobar els elements d'acompanyament, com ~~les~~ cançons de pandero de les majorales del Roser: *aquelles*

al·lucides
Amb l'armilla i'l bastó
senyor alcalde de la vila
pareixeu governador
de les terres de l'Índia.
Amb l'armilla i lo bastó,
i amb capa de rumbo i gala,
Déu mô'l conservo molts anys
en Festa tan senyalada.

La Festa Major sense cerimònia, no és Festa Major. Creients o no creients, hem de reconèixer que quan hi havia processó la cosa quedava molt més enlluentida: si era a mig matí, amb el sol ja alt —perquè és prou clar que parlem de festes majors de bon temps— la barreja de llum i ombra pels carrers engarlandats i amb domassos als balcons, els geranis esclatants i les alfàbregues mullades i esponjades, prou deixava els colors en el seu punt just, des de la dalmàtica dels capellans a la gorra

15

nova de l'agutzil. Si queien pètals de flors des d'una casa, també podia ser que en caigués una ploma de gall o el borro d'una ala de qualsevol altre volàtil. Teníem corrals, i fixe-u-vos com, avui que han desaparegut, l'aviram no el volem ni veure viu: el comprem plomat i/o cuit: sortosament torna a haver-hi una refflorida del conreu i cria del pollastre de pota blava, ~~aquell exemplar del Elobregat, que trobàvem també de Balaguer en tant, de cresta desafiadora i ull esverat, guerriller de paller,~~ que us investia sense miraments si us acostàveu massa a una de les seves gallines.

La processó entrava finalment al temple. Aquest moment quedava més solemne i, fins recollit religiosament, si es produïa a la tarda, si era una processó de tarda —i ho dic perquè moltes poblacions la hi feien—. En els escassos raigs de sol que, molt de gairell, fiblaven les façanes o les cantonades, el pal·li, el sant patró, l'encens i fins el puny de la vara del batlle, lluien un instant, amb una glòria efímera, mentre se sentia l'arrossegall de peus, no sempre ben aparellats en ritme, per tal com la caminada i el calçat nou havien causat més d'una coixesa. ~~Però hi havia la felicitat de la festa així que començava a sentir-se el goig dels Goigs, que eren cantats per les veus de nas més fines del veïnat i les majorales del Roser, dels Dolors o de la Immaculada desaven els penons. Tot d'una la gent s'adonava que ja era a l'interior del temple i es posaven tots a tossir.~~

En algunes cases, de les més rústiques, tenien un banc sense respall, llarg, que aquell dia aprofitaven per acostar a la taula allargada, i resolien el problema de seients per a un costat de la taulada. Una mostra democràtica quasi medieval de seient compartit. Si en aquell banc, però, a l'hora de l'amanida, el vostre veí era dels que espolsaven les fulles d'enciam abans de menjar-se-les, havíeu de vigilar el vostre vestit nou. Tot, però, se suportava en gràcia a la gràcia de la Festa Major.

I és que ens agafa de ple, la festa: als que viuen a la població i als que hi van: després es produïa, i es torna a produir, l'intercanvi, el torna-jornals o el vice-versa: aquells que han estat convidats a la festa conviden a llur torn, i els del secà van al regadiu i els de marina a la plana o muntanya. Quan repenses totes les festes majors que has viscut, brolla com una variada melodia de sons i d'olors, que et porta des de la salabor d'un vespre ran de mar, amb un envelat de tirants reforçats per mor del garbí, fins a un humil aplegament en un poblet de Cerdanya, amb, per tota música, un home orquestra baixat de les altures, amb bombo, acordió i platets

Diuen que la Festa Major ha canviat. Haurà canviat la societat, perquè l'essència de la Festa Major és la mateixa. Per desgràcia una civilització del consum i dels serveis com la nostra sembla que obliga a caure en mans d'empreses d'espectacles que imposen uns programes dels quals ben pocs elements pots canviar: he vist darrerament ^{el} programa de festa major d'un poble i us asseguro que les lletres més grosses eren les anunciadores de l'empresa que portava els espectacles, i dels catorze números anunciats només tres tenien a veure amb la tradició local o catalana; És aquí on s'ha produït el canvi. Si com a gran número de la Festa Major hem de suportar els esgarips d'un concursant de tercera o quarta fila d'un programa de cançons a la TVE, o d'un o una natural de les terres on es parla català en la intimitat i que a més a més canta en anglès sense saber-ne, ja em direu on es l'essència de país i l'esperit de la terra on ens podem emmirallar. No oblidem que la Festa Major és un miracle català. Per sort, ens saluden alguns senyals d'optimisme: ja hi ha més d'una població que no ha acceptat la submissió a les cadenes d'espectacles i s'ha confeccionat directament el programa. És difícil, però pot fer-se. No és la primera vegada que uns ciutadans diuen "no".

Haig d'acabar, que un pregoner ha de ser prudent. El meu agraïment a la comissió que ha volgut confiar en la meva disposició i possibilitats, la meva simpatia per Arbeca i la seva gent, i el meu desig que les festes majors se salvin i la d'enguany sigui per a tots un goig total. Aquesta estona ha estat per a mi un tast gustós de la festa. A reveure.

una estona rodona com una orelleta